

KURIAME ŽALIAJĄ OAZĘ

AUGINIMO
IR PRIEŽIŪROS
PASLAPTYS, NAUDA,
VIETA INTERJERE,
ĮDOMYBĖS

Zigmantas Gudžinskas Indrė Vozgirdaitė

Augalai namuose

Alma littera

Pratarmė

Būtų sunku rasti gyvenamąjį būstą, biurą ar įstaigą, kur nežaliuotų bent vienas kambarinis augalas. Augalai gyvenamosioms ir darbo patalpoms suteikia jaukumo, įkvepia gyvybės. Vienas ar keli nedideli, apgalvotai parinkti, suderinti ir tinkamai prižiūrimi augalai niūroką kambarį, monotonišką biurą, griežtą darbo kabinetą ar bedvasę viešąją patalpą labai pakeičia, paverčia širdžiai ir akiai mielu kampeliu.

Niekas negali pasakyti, kiek ir kokių kambarinių augalų turėtų būti auginama namuose ar darbo kabinete. Tai priklauso nuo pomėgių, galimybių ir daugelio kitų aplinkybių. Vieni augina atsparius kaktusus arba kitus sukulentus, kurių nereikia nuolat prižiūrėti, kietiems pakanka vieno nereiklaus medelio, dar kiti linkę auginti vos kartą metuose spalvingais žiedais pasipuošiančius arba vabzdžiaėdžius augalus, kuriems reikia ne tik ypatingų sąlygų, bet ir nuolatinės priežiūros. Pasitaiko ir tokių, kurie kambariuose sukuria išsistą sodą iš įvairių kraštų kilusių ir skirtingai prižiūrimų augalų arba sukaukia didžiules tam tikros grupės augalų kolekcijas. Visai nesvarbu, kokius augalus pasirinksite auginti, svarbu, kad jie jums patiktų, keltų tam tikrą jausmų ir netaptų tik erdvę užpildančiu interjero elementu ar daiktu. Negalima pamiršti, kad augalas yra gyvas organizmas, tad, jeigu ryžotės auginti, įsipareigojate jį prižiūrėti ir puoselėti.

Kambarinius augalus dažnai vadiname tiesiog kambarinėmis gėlėmis, tačiau ne visus juos galima įsprausti į gėlių apibrėžtį. Paprastai gėlėmis vadiname gražiai žydinčius arba gražius lapus turinčius augalus. Dabar vis dažniau kambariuose auginami ne tik puošnius žiedus ar dailius lapus turintys, bet ir kitokie įmantrūs augalai – neįprastai atrodančiais stiebais, kartais su įspūdingais šakniastiebais arba vien dėl to, kad jie turi tam tikrą naudingų savybių.

Apie kambarinius augalus išleista nemažai knygų, daug informacijos apie juos skelbiama žurnaluose ir internete, tačiau dažnai itin svarbūs dalykai apie juos nutylimi. Kodėl svarbu žinoti, iš kur kilęs kambarinis augalas, kuo jis gali būti naudingas arba kodėl reikėtų pasisaugoti, ką daryti, kad ilgai išliktų gražus, kaip atskirti nuo panašių augalų, kokios savybės pramanytos, o kokios tikros, sužinosite perskaitę šią knygą. Joje surasite naudingos informacijos apie kambarinių augalų derinimą ir tinkamiausias vietas parinkimą interjere. Linkime malonaus skaitymo ir tūkstančių žavių akimirku, kurias jums suteiks žalieji namų augintiniai. Tegul jūsų gėlės vešliai auga ir dailiai žydi!

Vienos rūšies skirtingų varietetų augalai paprastai nedaug kuo skiriasi, bet kai kuriais atvejais skirtumai būna labai akivaizdūs. Trumpašerės opuncijos (*Opuntia microdasys*) tipinio varieteto augalų dygliai gelsvai rusvi, o baltadyglis varieteto (var. *albispina*) – balti.

Pažintis prasideda nuo vardo

PIRMĄ KARTĄ SUTIKTAS ŽMOGUS GALI AKIMIRKSNIU ATKREIPTI Į SAVE MŪSŲ DĖMESĮ IR MUS SUŽAVĖTI. VISAI NESVARBU, KAD NEŽINOME, KUO JIS VARDU, IŠ KUR KILĖS IR KOKIE JO TIKSLAI. BET JEIGU NORIME SU NEPAŽĪSTAMUOJU SUSIPAŽINTI, PRISISTATOME IR PAKLAUSIAME JO VARDO. TAIP PAT IR SU AUGALAIS – KARTAIS, VOS PAMATĖ KOKĮ NORS GRAŽUOLĮ, JUO SUSIŽAVIME IR SUSIDOMIME JO VARDU. MAT JĮ ŽINODAMI GALIME NESUNKIAI SUSIRASTI REIKIAMOS INFORMACIJOS APIE TĄ AUGALĄ. SVARBU NE TIK ŽINOTI, KAIP AUGALAS VADINAMAS, BET IR KAIP TIE VARDAI SUDARYTI, JŲ VARTOJIMO TAISYKLES.

Augalų rūšių vardai

Kiekviena augalų rūšis, kurią botanikai atrado ir aprašė, turi savo mokslinį vardą. Mokslinis augalo vardas laikomas lotynišku, nors ir gali būti kilęs iš kitų kalbų. Rūšies vardą, pvz., *Aeonium arboreum*, sudaro dvi dalys: genties vardas (*Aeonium*) ir rūšies pažymynys (*arboreum*). Mokslinis augalų, kaip ir kitų organizmų, genties vardas visada rašomas didžiąja raide, pažymynys – tik mažąja. Lietuviškas augalų genties

vardas visada pasakomas daiktavardžiu, rūšies pavadinimas – būdvardžiu, kartais kilmininko linksnio asmenvardžiu, retai – daiktavardžiu. Lietuviškuose pavadinimuose rūšies pažymynys rašomas prieš genties vardą, pvz., *Aeonium arboreum* – aukštasis ramdis. Lietuviškas genties vardas rašomas mažąja raide. Rūšies pažymynys didžiąja raide rašomas tik tada, kai yra išreikštas asmenvardžio kilmininku.

Tarp kaktusų, ypač mamiliarijų ir opuncijų, taip pat tarp karpažolių pasitaiko monstraish vadinamų veislių. Augalai netaisyklingai, neįprastai gausiai išsišakoja ir dažnai smarkiai skiriasi nuo kitų tos rūšies augalų.

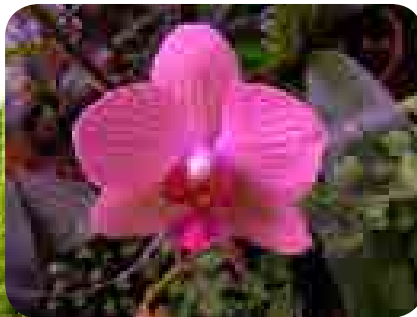
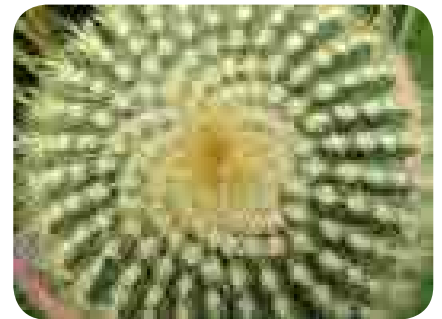
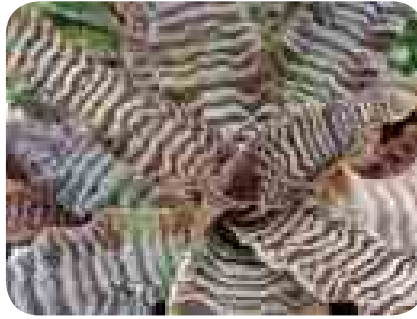
Kaip atpažinti kambarinį augalą

DAŽNAI KAMBARINIUS AUGALUS ĮSIGYJAME JAU ŽINODAMI TIKSLIUS AR APYTIKSLIUS JŲ VARDUS. GERA PRADŽIA – PUSĖ DARBO. DEJA, NERETAI VARDAI NEBŪNA TIKSLŪS. NET GĖLIŲ PARDUOTUVĖSE KAMBARINIŲ AUGALŲ ETIKETĖSE NURODYTAIS VARD AIS NE VISADA GALIMA PASITIKĖTI. TEKO NE KARTĄ MATYTI, KAD PARDUOTUVĖSE TIEK LITOPSIO (*LITHOPS*), KARPAŽOLĖS (*EUPHORBIA*), MAMILIARIJOS (*MAMMILLARIA*), KALVORĖS (*ECCHEVERIA*) AR KITO AUGALO ETIKETĖJE PARAŠYTA „KAKTUSAS“. IŠ TIKRŲJŲ TIE AUGALAI PRIKLAUSO SKIRTINGOMS ŠEIMOMS, GEROKAI SKIRIASI JŲ AUGINIMAS IR PRIEŽIŪRA.

Iš karto reikia pasakyti, kad apibūdinti ir tiksliai nustatyti kambarinio augalo rūšį nėra lengva, kai kada – sunku. Jeigu domitės augalais, pagal gerai matomus išorinius požymius – lapus, šakojimąsi, žiedus, žiedynus ar vaisius – gali būti nesunku nustatyti, kokiai šeimai jis priklauso. Sunkiau nustatyti, kokios genties yra turimas augalas. Be žiedų, vaisių ar kitokių dauginimosi organų tai padaryti neretai net neįmanoma, o laukti, kol augalas pražys, gali tekti ne vienus metus. Dar sunkiau tiksliai nustatyti augalo rūšį. Tam reikia ir nemažos patirties, ir žinių, ir tinkamos literatūros. Kolekcininkai, kuriems

svarbu žinoti tikslią augalų tapatybę, stengiasi juos įsigyti tik iš patikimų rankų, kad būtų kuo mažesnė klaidų tikimybė.

ApmAUDU, kad ir dabar išleidžiamose knygose būna nemažai klaidų. Dažniausiai supainiojamos vienos genties rūšys, bet būna, kad sumaišomi net skirtingoms šeimoms priklausantys augalai. Interneto platybėse dar daugiau klaidų, todėl tuos šaltinius reikia vertinti ypač kritiškai. Patikimiausios informacijos galima rasti internetinėse botanikos sodų, mokslo institucijų, garsių augalų veislynų arba gėlininkų asociacijų svetainėse arba duomenų bazėse.

Jeigu imatės apibūdinti kambarinį augalą, turėtumėte atkreipti dėmesį, kad kai kurių veislių augalai gerokai skiriasi nuo laukinių ir ne visi požymiai gali atitikti knygose nurodytus skiriamuosius požymius. Ypač sunku atpažinti tik vegetatyviškai dauginamus chlorofilo neturinčius arba neįprastai augančius sukulentus. Monstriniai vadinami augalai būna visai nepanašūs į normalius tos pačios rūšies augalus.

Dar sunkiau nustatyti kultūrinių augalų veisles. Jeigu įsigyto augalo etiketėje nenurodyta veislė, retai pavyksta ją tiksliai nustatyti, o dažniausia galima pasakyti tik tiek, kad jis panašus į vienos ar kitos veislės augalus.

Ką pasako kambarinio augalo kilmė

Augalai, kuriuos auginame kambariuose, išskyrus dirbtinai sukurtas hibridines rūšis ir veisles, kuriame nors pasaulio kampelyje auga gamtoje – atogrąžų ir paatogrąžių miškuose, stepėse, savanose, dykumose, pusdykumėse ar kalnuose ant uolų. Daugiausia kambarinių augalų kilę iš atogrąžų ir paatogrąžių sričių, gerokai mažiau iš vidutiniškai šilto klimato kraštų, o iš vėsaus ir šalto klimato regionų kilusių augalų kambariuose auginama vos vienas kitas. Ir ne dėl to, kad tuose kraštuose nebūtų nuostabių, įspūdingų, dėmesio vertų gėlių. Priežastis paprasčiau: kad ir kaip būtų keista, kambariuose daug paprasčiau auginti atogrąžų ir paatogrąžių augalus, o iš vidutiniškai šilto ir

vėsus klimato kraštų pargabentus augalus auginti daug sudėtingiau ir ne kiekvienas gėlių mėgėjas tam ryžtasi. Jiems būtinas tam tikrą laiką trunkantis vėsus ramybės periodas, o sudaryti palankias žiemojimo sąlygas gali ne kiekvienas gėlių mėgėjas.

Atogrąžų ir paatogrąžių augalai

Kambariuose lengviausia auginti atogrąžų ir paatogrąžių augalus, kurių tėvynėje visada būna šilta ir jie gali augti ištikus metus, jeigu tik nebūna sausojo periodo. Tiesa, augalai, kurie savaime paplitę drėgnuosiuose atogrąžų miškuose, sausuose miestų butuose jaučiasi ne ypač gerai – jiems reikia gana drėgno oro. Augalai, kurių tėvynė yra sausringuose atogrąžų regionuose ir paatogrąžiuose, net sausose patalpose neblogo žiemoja, jeigu yra tinkamai laistomi ir nestinga šviesos.

Iš paatogrąžių stepių, dykumų ir pusdykumių kilusius augalus auginti paprasčiausia. Dauguma jų prisitaikę ilgą laiką išverti be vandens. Kai būna sausa, jie pereina į ramybės būseną, nustoja augti ir laukia, kada juos pažadins drėgnesis pavasaris. Dėl to žiemą tokius augalus reikia mažai laistyti arba beveik nelaistyti, ypač jeigu kambaryje ne per daug šilta ir sausa.

Jeigu dar tiksliau žinote, kur yra jūsų auginamo kambarinio augalo tėvynė, nesunkiai galite susirasti informacijos apie to krašto metų laikus, jų kaitą, drėgmės kiekį ir, į tai atsižvelgdami, savo augintiniui sukurti ypač palankias sąlygas.

Jei žinoma gimtoji augalo buveinė

Kaip auginti ir prižiūrėti tam tikrą kambarinį augalą, dar tiksliau galima spręsti remiantis žiniomis, kokiose buveinėse jie dažniausiai auga. Augalui, paprastai augančiam ūksminguose drėgnuosiuose atogrąžų miškuose, reikės nedaug šviesos, bet daug drėgmės. Ant uolų augančiam augalui reikės daug šviesos, bet jis nebus reiklus dirvožemiui. Daugeliui epifitų – augalų, kurie įsikuria ant medžių šakų arba kamienų, – dirvožemio reikia labai nedaug arba visai nereikia, užtat jų šaknys turi gauti daug oro, kartais ir šviesos. Be to, visi epifitai nepakenčia kieto vandens – teks laistyti tik minkštu, lietaus arba sniego vandeniu.

Iš dykumų ir pusdykumių kilusių augalų negalima sodinti į trąšų dirvožemį, antraip jie greitai išstytų, prarastų dekoratyvumą ir žūtų. Bus geriausia, jeigu kambariniam augalui, savo tėvynėje augančiam pelkėse arba kitokiose šlapynėse, sukursite panašias sąlygas. Dauguma pelkių ar durpynų augalų irgi negali pakęsti kieto, karbonatingo vandens. Juos teks laistyti šiek tiek parūgštintu vandeniu.

Kambarinių augalų aprašymuose rasite informacijos apie tai, iš kokio žemyno ar regiono kilę tos rūšies augalai, kokiose buveinėse jie auga gamtoje ir kaip geriausia juos prižiūrėti. Gamtoje visada galioja tam tikri dėsniai, tik kartais pasitaiko išimčių. Todėl, jeigu žinote į šią knygą neįtraukto kambarinio augalo tėvynę ir natūralias buveines, galėsite nustatyti, kokios yra palankios jo auginimo sąlygos.

(*Nerium oleander* L.) **Stepukiniai** (*Apocynaceae*)

Paprastasis oleandras

Išvaizda

Paprastieji oleandrai yra visžaliai 3–6 m aukščio krūmai arba medeliai. Lapai standūs, tamsiai žali arba melsvai žali, linijiskai lancetiški, 10–15 cm ilgio ir apie 2,5 cm pločio. Žiedai ūglių viršūnėse sudaro kekės pavidalo žiedynus. Išvesta daug oleandry veislių su paprastais ir pilnaviduriais baltais, rausvais, raudonais, raudonai violetiniais, kartais gelsvais žiedais. Laukinių ir kai kurių kultūrinių augalų žiedai skleidžia stiprų malonų kvapą. Kambariuose auginami oleandrai gausiausiai žydi nuo birželio iki rugsėjo, bet palankiomis sąlygomis gali žydėti beveik ištisus metus.

Kilmė ir augimo sąlygos

Paprastieji oleandrai savaime paplitę Viduržemio jūros regione: Pietų Europoje, Vakarų Azijoje ir Šiaurės Afrikoje, taip pat Pietų Azijoje. Auga šlaituose, upių ir upelių krantuose, miškų pakraščiuose, kai kur sudaro tankius krūmynus. Paprastieji oleandrai šilto klimato kraštuose daug kur auginami dekoratyviniuose želdyнуose, vidutinio klimato kraštuose jau kelis šimtmečius auginami kambariuose ir oranžerijose.

Dar prieš kelis dešimtmečius buvę labai populiarūs paprastieji oleandrai dabar gana retai auginami kambariuose. Tinkamai prižiūrimi oleandrai puošnūs būna ištisus metus, ne tik kai pražysta. Atsparūs genėjimui, todėl nesunku suformuoti norimo pavidalo krūmą, arba galima auginti kaip medelį. Oleandrai yra kalkiamėgiai augalai, todėl dirvožemis turėtų būti neutralios arba silpnai šarminės reakcijos.

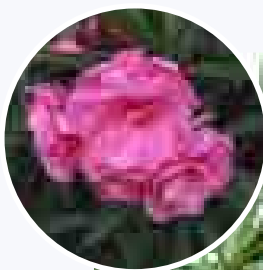
Dauginimas

Paprastuosius oleandrus lengva daugininti auginiais. Sumedėję ar pusiau sumedėję ūgliai lengvai įsišaknija tiek dirvožemyje, tiek vandenyje, tik svarbu, kad netrūktų šilumos. Ūgliai greičiausiai šaknis išleidžia esant 18–20 °C temperatūrai. Oleandrus galima išauginti iš sėklų, tačiau surinktos sėklos per kelias savaites

tampa nedaigios. Iš sėklų išauginti augalai dažnai neturi veislei būdingų savybių, todėl veislinius oleandrus galima daugininti tik auginiais.

Priežiūra

Paprastiesiems oleandrams reikia daug šviesos ir erdvės. Jie pakenčia ir tiesioginius saulės spindulius, tik svarbu, kad nebūtų

AR TIESA, KAD...

...oleandrai yra nuodingi augalai?

Paprastųjų oleandry, kaip ir daugumos stepukinių šeimos augalų, sultys nuodingos, tačiau dėl to šių dailių augalų nereikėtų bijoti. Svarbu, kad juos genint sulčių nepatektų į akis ir burną. Kai kuriems jautriems žmonėms oleandry, kaip ir kitų stipriai kvėpiančių augalų, žiedų kvapas gali sukelti švaigulį.

staigių apšvietimo pokyčių. Vasarą oleandry galima išnešti į lauką arba balkoną.

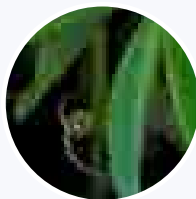
Augimo laikotarpiu nuo pavasario iki rudens augalai laistomi labai gausiai, žiemą – retai. Iš vazono į padėklą sutekėjęs vanduo paliekamas. Patalpos oras gali būti gana sausas. Žiemą augalus galima laikyti šviesioje, bet vėsioje (5–10 °C) patalpoje. Per šiltai laikomi augalai žiemą ima leisti laibus, tįstančius ūglius.

Jauni augalai persodinami kasmet, senesni – kas 2–3 metus. Sodinami į trąšų, vandeniu laidų dirvožemį. Patariama įdėti klinčių ar dolomito skaldos. Vasarą oleandrai tręšiami du kartus per mėnesį, rudeni netręšiami arba tręšiami tik mikroelementų turinčiomis trąšomis. Genėti geriausia kovo mėnesį.

Kambariuose oleandrus labiausiai puola skydamariai ir voratinklinės erkės.

(*Passiflora caerulea* L.) Pasifloriniai (*Passifloraceae*)

Melsvoji pasiflora

Išvaizda

Melsvosios pasifloros yra daugiametės, nedaug sumedėjančius stiebus turinčios lianos. Gamtoje jos išauga iki 10 m aukščio, o auginamos kambariuose dažniausiai būna ne daugiau kaip 2 m aukščio, nors susisukę stiebai gali būti gerokai ilgesni. Aplink atramą apsvynioja stiebu ir įsikimba ūseliais. Lapai plaštakiškai skiautėti, dažniausiai su 5, retai 9 skiautėmis. Vidurinė skiautė didesnė už šonines. Žiedai sudaro pažastines kekes. Viršūninis žiedas nebūna išsivystęs, o viena šoninė žiedyno šaka virtusi ūseliu, todėl paprastai žiedyne būna 1–2 žiedai. Jie stambūs, kartais iki 10 cm skersmens. Taurėlapiai iš išorės žali, vidinė pusė balta. Vainiklapiai balti arba melsvi, bet kultūrinių augalų jie gali būti šviesiai mėlyni arba violetinio atspalvio. Žiedo viduryje esantis vainikas ryškiai mėlynas. Vaisius – geltona arba gelsvai oranžinė, iki 6 cm ilgio uoga. Kambariuose auginamos pasifloros retai subrandina vaisius.

Kilmė ir augimo sąlygos

Savaime melsvosios pasifloros paplitusios Brazilijos pietuose ir Argentinos šiaurėje. Auga miškų pakraščiuose, krūmuose, vandens telkinių krantuose, kalnų šlaituose, paprastai saulės gerai apšviestose vietose. Šilto klimato kraštuose jos auginamos lauke, gali išverti nestiprų šaltį.

Dauginimas

Melsvąsias, kaip ir kitų rūšių, pasifloras lengviausia daugini sėklomis. Jos sėjamos į smėlio, komposto ir nedidelės dalies durpių mišinį. Pasėtų sėklų negalima užberti žemėmis, nes joms dygti reikia šviesos. Sėklos dygsta 4–8 savaites. Geriau dygsta 2–3 savaites vėsiame (apie 4 °C) palaikytos sėklos. Daigai su 2–3 tikraisiais lapeliais išpikuojami. Galima daugini žaliaisiais ar pusiau sumedėjusiais auginiais, tačiau jie šaknijasi sunkokai, todėl reikia apdoroti šaknytis skatinančiais preparatais. Geriau įsišaknija žemėmis apipilti ūgliai.

Priežiūra

Melsvosioms pasifloroms reikia labai daug šviesos, tačiau negerai, jeigu augalą itin ilgai apšviečia tiesioginiai saulės spinduliai. Geriausia auginti arti langų, nukreiptų į rytus ar pietryčius. Jeigu trūksta šviesos, ūgliai sparčiai auga, tįsta, bet žiedų nekrauna. Geriausiai žydi, jeigu gauna daug šviesos ir yra vidutiniškai šilta – 18–24 °C. Nepakenčia staigių temperatūros svyravimų, o dažnai perkeliama iš vienos vietos į kitą augalai gali imti mesti lapus ir žiedpumpurius. Žiemą augalus galima laikyti vėsiam kambariame, kuriame yra 10–12 °C temperatūra. Šaltoje patalpoje (apie 0 °C) laikomi augalai numeta lapus, bet pavasarį atželia ir gausiai žydi.

Vasarą pasifloros laistomos gausiai, nes išgarina daug vandens, tačiau į padėklą sutekėjusį vandenį reikia išpilti.

Dirvožemis turi būti trąšus ir laidus vandeniui. Geriausia paruošti mišinį iš maždaug vienodų dalių komposto, smėlio ir priemolio, galima įmaišyti nedaug durpių. Į vazoną reikėtų įpilti skaldos arba keramzito. Pavasarį ir vasarą pasifloros tręšiamos kas 2 savaites. Jaunos persodinamos kasmet, senesnės – kas 2–4 metus, bet kasmet reikėtų pakeisti dalį dirvožemio.

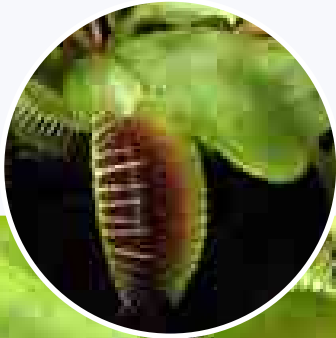
Melsvąsias pasifloras labiausiai puola voratinklinės erkės, skydamariai, baltasparniai, kai kada jos nukenčia nuo amarų.

AR TIESA, KAD...

...melsvųjų pasiflorų vaisiai vadinami marakujomis, granadilomis arba kryžžiedėmis?

Melsvųjų pasiflorų vaisiai turi būti vadinami tik pasifloromis. Beje, jie nelabai skanūs ir menkaverčiai, bet paragauti galima.

(*Dionaea muscipula* J. Ellis) Saulašariniai (*Droseraceae*)

Jautrusis musėkautas

tas vanduo. Laistomi kalkingu vandeniu musėkautai prastai auga ir po kiek laiko sunyksta. Šie augalai laistomi gana dažnai, kad dirvožemis būtų nuolat drėgnas. Nuo pavasario iki rudens padėkliuke visada turėtų būti vandens.

Augimo laikotarpiu musėkautams reikia drėgno oro. Blogai auga sausuose kambariuose. Geriausia šiuos įdomius augalus auginti terariumuose arba dideliuose stikliniuose induose, kuriuose galima palaikyti nuolat drėgną orą. Musėkautų tręšti nereikia, jeigu jiems kartais duodama vabzdžių.

Sunkiausia augalus išlaikyti per žiemą, nes jiems būtinas ramybės laikotarpis. Tinkamiausia žiemojimo temperatūra yra 10–12 °C. Tada laistoma saikingai, bet dirvožemis turi būti nuolat drėgnas, bet padėkliuke vandens jau nereikia palikti.

Jeigu trūksta šviesos, augalai išstypsta, išauga netaisyklingi arba smulkūs lapai, puola kenkėjai (voratinklinės erkės, tripsai, amarai), įsimeta grybinės ligos. Kartais lapai pūva tada, kai į gaudyklę patekusio vabzdžio fermentai nesuskaido ir jis pradeda pūti.

Išvaizda

Jautrieji musėkautai yra daugiamečiai augalai, turintys vabzdžius gaudyti pritaikytus lapus. Šie sudaryti iš dviejų dalių, kurių vidinis paviršius apaugęs jautriaisiais plaukeliais, o kraštai – susineriančiais ilgais stangriais šeriais. Žiedai sukrauti žiedynstiebio viršūnėje. Jų vainikėlis baltas. Vaisius – dėžutė su daug sėklų. Laukinių augalų lapai žali ar vos rausvi. Yra išvesta veislių su tamsiai raudonais, vyšniniais, gelsvais, margais lapais.

Kilmė ir augimo sąlygos

Jautrieji musėkautai savaime auga tik JAV: Pietų Karolinoje, Šiaurės Karolinoje, Floridoje ir Kalifornijoje. Auga pelkėtose, paprastai žemomis ir retomis žolėmis apaugusiose pievose. Gamtoje musėjautai yra saugomi.

Šie augalai, nors ir vadinami musėkautais, gaudo ne tik muses, bet ir kitokius vabzdžius: uodus, mašalus, naktinius drugius, o kartais sugauna ir užklydusių vorų. Gaudyklė, kai į ją patenka grobis, staiga susiglaudžia, kad auka negalėtų pasprukti. Po tam tikro laiko ima skirtis virškinamosios sultys ir jų fermentai suskaido minkštuosius gyvio audinius, o lapas įsurbia au-

galui reikalingas medžiagas. Maždaug po dviejų savaitių lapo gaudyklė vėl atsiveria, bet neretai auką sugavę lapai po tam tikro laiko nudžiūsta taip ir neišsiskleidę.

Dauginimas

Jautrieji musėkautai nesunkiai dauginami dirbtinėmis sąlygomis. Sėklos sėjamos į rūgščių durpių ir smėlio mišinį. Sudygsa per 30–90 dienų. Padauginėti galima ir taikant audinių kultūrų metodą, tačiau namų sąlygomis taip dauginti labai sunku. Geriausia šių augalų nusipirkti gėlių parduotuvėse.

Priežiūra

Jautrieji musėkautai yra šviesomėgiai, todėl jiems reikia gerai apšviestos vietos, ypač augimo laikotarpiu nuo pavasario iki rudens.

Kaip daugumai pelkių augalų, taip ir jiems būtinas rūgštus dirvožemis (pH 3,5–5,5). Jo galima nusipirkti parduotuvėse arba paruošti iš mažai susiskaidžusių durpių (75 proc.) ir rūgštaus smėlio (25 proc.) mišinio.

Laistyti reikia tik labai minkštu, rūgštoku vandeniu. Tinka lietaus ir distiluo-

AR TIESA, KAD...

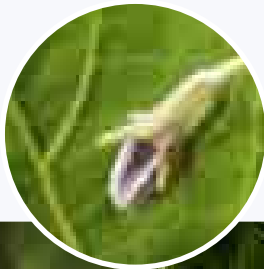
...dažnai liečiami jautrieji musėkautai žūva?

Jautriaisiais musėkautais žavisi daug kas, ypač vaikai. Šie pirštu vis liečia lapą, kad jis susiglaustų. Dažnai dirginami musėkautai ima silpti, blogai auga. Deja, 4 ar 5 kartus susiglaudusios ir vėl atsiverusios gaudyklės neišsiskleidžia, nuvysta arba ima pūti. Dėl to nereikėtų be reikalo liesti jų lapų.

AR TIESA, KAD...

...jautrieji musėkautai ilgiau gyvena nežydėdami?

Iš tiesų šie augalai geriau auga ir ilgiau gyvena, jeigu jiems neleidžiama žydėti – pradėjęs augti žiedynas nupjaunamas.

(*Solanom macrocarpon* L.) **Bulviniai** (*Solanaceae*)

Gelsvasis baklažanas

KITOS BAKLAŽANO RŪŠYS

Išoriškai gelsvieji baklažanai labai panašūs į kitų rūšių baklažanus – paprastąjį (*Solanom melongena*), etiopinį (*Solanom aethiopicum*) ir kt. Juos lengviausia atskirti pagal vaisius.

Išvaizda

Gelsvieji baklažanai yra vienamečiai augalai, užaugantys iki 1–1,5 m aukščio. Lapai pražanginiai, kiaušiniški, iki 15 cm pločio ir 20–30 cm ilgio, netaisyklingai retai dantytu kraštu, ties gyslomis apaugę smulkiais dygliukais, o visą jų paviršių dengia pilkšvi žvaigždiški plaukeliai. Dėl to lapai, kaip ir visos kitos dalys, yra pilkšvo ar sidabriško atspalvio. Žiedai po vieną ar kekės pavidalo žiedynuose po 2–7 sukrauti lapų pažastyse. Vainikėlis iki 3,5 cm skersmens, melsvai violetinis arba beveik mėlynas. Vaisius – pomidorą primenanti, dažniausiai apie 7 cm skersmens rutuliška ar kiek suplota uoga. Iš pradžių vaisiai būna žalsvi ar balkšvi, sunokę tampa geltoni arba geltonai rudi.

Kilmė ir augimo sąlygos

Gelsvieji baklažanai savaime paplitę Vakarų Afrikoje. Jau keletą amžių jie auginami šilto klimato kraštuose kaip maistiniai, vaistiniai ir dekoratyviniai augalai, todėl sulaukėjusių jų aptinkama Centrinėje ir Pietų Amerikoje, Azijos atogrąžose, beveik visoje Afrikoje.

Jeigu ketinate gelsvųjų baklažanų auginti dėl vaisių, jų galima pasisodinti darže arba šiltnamyje, tačiau jie yra labai dekoratyvūs ir galima auginti kambariuose. Ypač tinka auginti virtuvėje, jeigu joje yra pakankamai erdvės ir netrūksta saulės šviesos. Jeigu virtuvės palangė prastai apšviečiama, gelsvieji baklažanai nebus puošnūs, skurs.

Dauginimas

Gelsvieji baklažanai dauginami sėklomis (jų galima nusipirkti parduotuvėse). Jas reikia sėti anksti pavasarį. Sėklos sudygsta maždaug per savaitę. Iš pradžių daigai auga lėtai. Kai išauga 2–3 tikrieji lapeliai, daigus reikia persodinti į atskirus vazonus ar kelis augalus susodinti į didelį vazoną. Kambariuose užaugintų ir sunokusių vaisių sėklos paprastai būna menkai daigios.

Priežiūra

Gelsvuosius baklažanus auginti nesudėtinga. Jie prižiūrimi panašiai kaip kambarėje ar balkone auginami pomidorai.

Sodinti geriausia į daržo žemės ir kom-

posto mišinį. Kad dirvožemis būtų laidesnis vandeniui, galima pridėti maždaug 10 proc. smėlio ir tiek pat durpių.

Baklažanai laistomi dažnai ir gausiai, nes plačius lapus turintys augalai išgarina daug vandens, tačiau negalima padėkle palikti vandens, nes per drėgnai augantys baklažanai ima mesti lapus, žiedus ir vaisių užuomazgas.

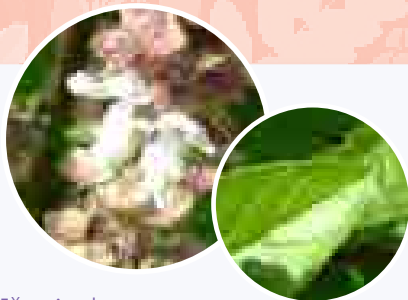
Norint, kad kambarėje auginami baklažanai užmegztų vaisių, žiedus reikia apdulinti rankomis. Geriausia auginti bent 2–3 baklažanus, nes žiedus reikia apdulinti kitų augalų žiedadulkėmis. Jeigu šiuos augalus auginiate lauke, vasaros pabaigoje keletą galima įsodinti į vazoną ir po 2–3 savaitių, kai orai ima vėsti, įnešti į patalpą. Jie puoš virtuvę iki vėlyvo rudens.

Kenkėjai gelsvuosius baklažanus puola retai, tačiau jie dažnai nukenčia nuo grybinių ligų, kurios puola pomidorus ir bulves. Labiausiai ligos puola, kai būna drėgna ir vėsu. Ligų pažeistų augalų į kambarį nederėtų nešti.

AR TIESA, KAD...

...gelsvieji baklažanai gali būti ir nuodingi, ir kaip vaistai?

Gelsvieji baklažanai priklauso tai pačiai genčiai kaip ir bulvės. Visose jų dalyse susikaupia alkaloidų, glikozidų, glikoalkaloidų ir kitų biologiškai aktyvių, nuodingų junginių. Afrikos kraštuose iš gelsvųjų baklažanų stiebų, lapų vaisių ir šaknų pagamintais preparatais gydomos širdies, virškinimo ir kvėpavimo organų ligos, malšinamas skausmas. Maistui vartoti galima tik visiškai sunokusius vaisius ir, panašiai kaip paprastojo baklažano, – geriausia keptus arba troškintus. Gelsvųjų baklažanų vaisiai, net ir visiškai sunokę, yra gana kartūs, todėl gaminant valgius su jais reikėtų to nepamiršti.

(*Ocimum basilicum* L.) Notreliniai (*Lamiaceae*)

Kvapusis bazilikas

Išvaizda

Kvapieji bazilikai yra vienametės, 20–50 cm aukščio, dažnai gausiai šakotos, labai kvapios žolės. Stiebas keturbriaunis. Lapai kiaušiniški arba plačiai kiaušiniški, šviesiai žali, sodriai žali arba vyšniniai. Lapų spalva priklauso nuo bazilikų veislės. Be to, esama veislių, kurių lapai garbiniuojasi arba raukšlėjasi. Žiedai ūglių viršūnėse sudaro varpos pavidalo žiedynus. Vainiklapiai balti arba rausvi. Vaisiai – smulkūs riešutėliai.

Kilmė ir augimo sąlygos

Kadangi kvapieji bazilikai jau kelis tūkstančius metų auginami kaip prieskoniniai, vaistiniai ir dekoratyviniai augalai, tikslī jų kilmės vieta nežinoma. Manoma, kad jie kilę iš Šiaurės arba Rytų Afrikos, nors gali būti, jog šių augalų tėvynė yra Pietų Azijoje. Dabar plačiai auginami visame pasaulyje. Išvesta daug veislių, kurių vienos labiau tinka prieskoniams, kitos – kaip dekoratyviniai augalai, dar kitos – eteriniams aliejams gauti.

Lietuvoje kvapieji bazilikai dažnai auginami daržuose, neretai gėlynuose, bet juos galima puikiai auginti balkone arba virtuvėje ant palangės, kaip kambarinius augalus. Tiesa, didžiausias jų trūkumas tas, kad yra vienamečiai augalai ir vėlai rudenį nudžiūsta. Per žiemą išlaikyti kambarėje gana sunku dėl šviesos trūkumo.

Iš kelių veislių bazilikų galima sukurti labai puošnias kompozicijas. Į vieną didelį indą galima pasodinti po vieną ar kelis augalus tamsiai raudonais, šviesiai žaliais, lygiais ir garbiniuotais lapais. Tokia kompozicija bus žavi virtuvės puošmena.

Dauginimas

Kvapieji bazilikai lengvai dauginami sėklomis (galima nusipirkti parduotuvėse). Jos sudygsta per kelias dienas. Sėti geriausia žiemos pabaigoje, tada pavasarį virtuvės palangę jau puoš gerokai paaugę bazilikai. Daigus su 1–2 tikraisiais lapeliais reikia persodinti po kelis į atskirus vazonus. Nepersodinti daigai lėtai auga ir, jeigu jų daug, nemažai žūva.

Priežiūra

Geriausiai kvapieji bazilikai auga šviesioje vietoje. Trūkstant šviesos jie ima stypti, menkai šakojasi. Jeigu norite, kad augalas labiau šakotųsi, maždaug 10 cm aukščio baziliko viršūnę reikia nugybtī.

Bazilikai sodinami į didokus vazonus, kad turėtų vietos kerotis. Geriausiai tinka daržo žemės ir komposto mišinys, bet galima sodinti į lapinėms gėlėms skirtą dirvožemio mišinį. Durgės netinka, nes augalai nepakenčia rūgštaus dirvožemio.

Laistyti reikia gausiai, bet dirvožemis neturėtų įmirkti, dėl to vazone turi būti drenažas. Tręšti galima 1–2 kartus per mėnesį, tik nereikėtų pertręšti. Per daug trąšų gaunantys augalai, ypač auginami patalpose, labai greitai išstypsta.

Jeigu bazilikų auginatė darže, rudeniop keletą jų galite persodinti į vazoną ir auginti kambarėje, tačiau patikrinkite, ar augalas neapipultas kenkėjų, ar neserga.

Bazilikus kartais puola amarai, baltsparniai. Jeigu vėsu ir drėgna, lapus kartais apninka miltligės. Tokių augalų į namus geriau nenešti, nes gali užkrėsti kitus kambarinius augalus.

AR TIESA, KAD...

...kvapieji bazilikai yra ne tik prieskoniniai, bet ir vaistai?

Vaistams vartojama kvapiųjų bazilikų arbata. Ji slopina vidurių pūtimą, kosulį, tačiau tam geriausiai tinka lauke užauginti augalai, o auginamus kambariuose geriau vartoti kaip prieskonius.

AR TIESA, KAD...

...bazilikų žiedus reikėtų nuskabyti?

Kai pradeda augti žiedynai, visus arba bent daugumą jų reikėtų nuskinti, nes žydėti pradėjusių augalų lapai tampa nebe tokie gražūs. Be to, bazilikai, jeigu jiems neleidžiama žydėti, gyvena ilgiau. Žinoma, jei norite, kad bazilikai žydėtų, palikite 1–2 žiedynus, sukrautus šoninių šakų viršūnėse.

VAIKŲ KAMBARYS – GAMTOS PAŽINIMO PAMOKĖLĖS

KUO SUDOMINTI MAŽĄJĮ, KAIP LAVINTI JO PROTĄ IR SMALSUMĄ, SKATINTI PAŽINTI GYVĄJĄ GAMTĄ BE KOMPIUTERIO IR TELEVIZORIAUS? AUGALŲ IR JŲ GYVYBINIŲ PROCESŲ STEBĖJIMAS GALI VIRSTI PUIKIOMIS GAMTOS PAŽINIMO PAMOKĖLĖMIS. GREITAI AUGANTYS, REAGUOJANTYS Į APLINKĄ, LENGVAI BESIDAUGINANTYS, RYŠKŪS, ĮDOMIOS AR NET KEISTOS IŠVAIZDOS, IŠAUGANTYS IŠ ŽINOMO VAISIAUS SĖKLOS – ŠTAI KAS SUDOMIS VAIKĄ.

Pavasariinių gėlių pražydinimas

Vaikas smalsiai seks, kaip anksti pražysta pavasarinės gėlės, pavyzdžiui, tulpės, narcizai, snieguolės, hiacintai, žydrės, krokai, heleborai, žibuoklės. Svogūnėlius geriausia sodinti į molio granules ar žvyrą stikliniuose induose – tada bus galima apžiūrėti ir augalo šaknis, kurios pasirodys jau po kelių savaičių. Svogūnėlius įsodinkite negiliai, kad viršūnė šiek tiek kyšotų, vandens pilkite tiek, kad jis beveik siektų svogūnėlį. Peržydėjusių šių augalų kambaryje nelaikykite, juos perkelkite į sodą arba išmeskite. Į jų vietą parinkite kitą vaikui įdomų augalą.

Augalai ryškiais žiedais

Žydintys augalai labiau trauks vaikų dėmesį nei tik pasipuošę žaliais lapais. Tačiau pirma įsitinkite, ar vaikas nėra alergiškas arba jautrus stiprų kvapą skleidžiantiems žiedams. Ypač stipriai kvepiantys augalai nerekomenduojami vaikų kambariui. Iš žydinčių augalų patartina rinktis kalankes, sanpaulijas, indinius rododendrus, raktažoles, ciklamenus, katilėlius.

Įdomūs augalai

Vaiko dėmesį patraukti galima augalu, reaguojančiu į prisilietimus. Tokius augalus lengva užsiauginti iš mažos atžalėlės, be to, juos paprastai reikia mažai prižiūrėti.

Vienas tokių augalų – jautrioji mimoza. Ji, vos priliesta ar pajutusi virpesį bei stiprų garsą, suskleidžia lapelius. Po kelių ramių minučių vėl juos praskleidžia. Pajudintas stipriau jos lapas linksta su visu stiebu. Deja, šis augalas labai lėpus. Dažnai liečiamas ištvėria tik kelias dienas. Šiek tiek, ne taip aiškiai, į prisilietimus reaguoja ir marantos, kai kurios kalatėjos.

TAIP ĮDOMIAU!

Vaikus sudominti galima nesudėtingomis kompozicijomis stikliniuose induose, buteliuose, priminsiančiuose egzotinių kraštų gamtą, džiungles. Nedidukus augalus derinkite su spalvingais akmenukais, kriauklytėmis, šakelėmis.

Gyvas spektaklis – vabzdžiaėdžiai

Augindamas vabzdžiaėdį augalą vaikas susipažins ne tik su augalų, bet ir su gyvūnų pasauliu, suvoks mitybos grandines. Vienas ryškiausių augalų (kurio, beje, ir keista išvaizda sužadins mažojo smalsumą) – ąsotenis. Panašūs į ąsočius lapai tampa spąstais vabzdžiams. Ieškodamas nektaro vabzdys lenda gilyn, tačiau paslysta ir taip patenka į ąsotėlio vidų. Ten vabzdys greitai suvirškinamas. Bet šiam augalui reikia itin daug drėgmės, jis ilgėliau išgyvens tik labai gerai prižiūrimas.

Jautrusis musėkautas, vos tik pajunta nutūpusį vabzdį, lapą suglaudžia ir sukryžiuoja šerelius. Taip vabzdys patenka į spąstus, o lapo išskiriami fermentai suardo aukos audinius. Būtinai vaiką pamokykite, kad pirštų į jį kaišioti negalima, antraip musėkautas išgyvens savaitę.

Visai kas kita, kaip pats pasėja

Dar įdomiau vaikui bus auginti „savo“ augalėlį. O jei ir sėklų (kaulelių) pats išims iš vaisių, pavyzdžiui, citrinos, apelsino, avokado, arachiso, tai tikrai bus daug džiaugsmo. Sėklas prieš sodindami nuplaukite vandeniu. Galima pasėti ir natūralių, neapdorotų (neskrudintų ir nesūdytų) kavos pupelių. Tegul vaikas pats sėklą įkiša į žemę vazonoje. Pastatykite jį ant saulėtos palangės. Mažasis tikrai kasdien tikrins, ar jau dygsta, ir paskui stebės iš dirvos lendantį daigelį.

NEPAMIRŠKITE!

Vaikų kambaryje nepatartina auginti šių nuodingų augalų: kiauliuogės, smidro, klivijos, krotono, difenbachijos, karpazolės, brugmansijos, fikuso, filodendro, sansevjeros, dracenos, monsteros, anturio, kalijos, tukvio, šeriutosios labravenės, paprastojo tinūtro.

Nesunkiai dauginami

Mažųjų smalsumą sužadinti galima ir lengvai dauginamais augalais. Vaikams turėtų patikti vijoklinis augalas tolmeja, ant plaukuotų lapų užauginantis mažučiu augalėliu, o šie nukritę tuojau įsišaknija. Panašiai „vaikučius“, tiksliau, spurglapius, lapo krašte arba gale išaugina ir kai kurių rūšių kalankės. Palaipinė uolaskėlė ilgų siūliškų ūsų galuose išaugina naujus augalėlius, o šie pasodinti netrukus prigija.

TAIP ĮDOMIAU!

Kad augalo stambiais dygliais lapų galuose nereikėtų išmesti, padarykite apsaugas: dyglius apmankite putplasčio ar gumos kamšteliais. Taip bus ne tik saugiau, bet ir įdomiau.

KELETAS PATARIMŲ:

- * Jei prisilietusį prie augalo vaiką išbėrė, oda paraudo ar mažasis ėmė kosėti, nedelsdami kreipkitės į gydytoją. Jei vaikas sukramtė augalo lapą, pirmiausia gerai išplaukite burnytę.
- * Pasidomėkite ne tik tų augalų savybėmis, kurias ketinate nešti į vaiko kambarį, bet ir laikomų kituose kambariuose. Jau auginamus dygliuotus ir nuodingus augalus laikykite vaikui nepasiekiamoje vietoje.
- * Naudokite skystas arba vandenyje tirpias trąšas, nes jas augalai greičiau pasisavina ir jų mažiau patenka į aplinką. Jei ketinate naikinti gėles užpuolusius kenkėjus, nedarykite to bute esant vaikams.
- * Skraidančios kambaryje paparčių sporos gali vaikus alergizuoti, todėl paparčiai taip pat nėra tinkami vaikų kambaryje.

TAIP ĮDOMIAU!

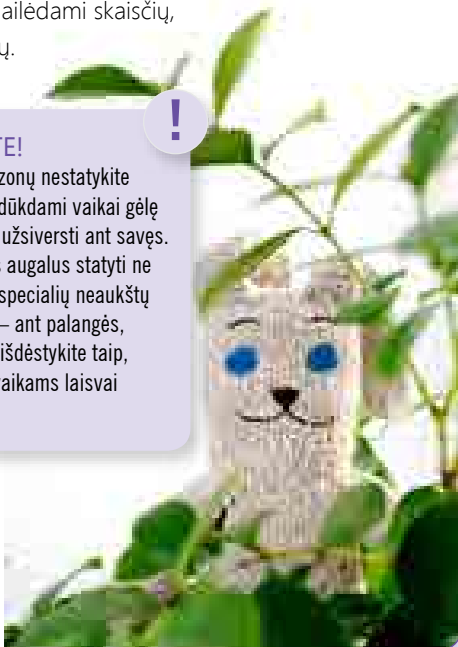
Vaikams patiks linksmos augalų kompozicijos. Tarp gėlių lapų galite išdėlioti spalvingų žaisliukų, tarsi jie būtų susiradę slaptų vietelių. Lengvų žaisliukų pakabinkite ant tvirtesnių gėlių lapų, šakų.

TAIP ĮDOMIAU!

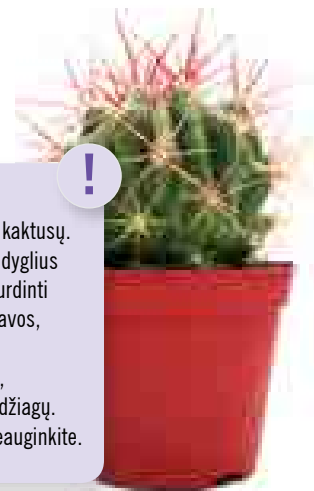
Indus puoškite kartu su vaikais. Ant vazonelio išpieškite akytes, burnytę, prilipinkite plaukus iš siūlų. Pieškite negailėdami skaisčių, ryškių spalvų.

NEPAMIRŠKITE!

Didelių ir sunkių vazonų nestatykite pernelyg aukštai – dūkdami vaikai gėlę su visu vazonu gali užsiversti ant savęs. Geriausia didesnius augalus statyti ne ant žemės, bet ant specialių neaukštų pakylų, mažesnius – ant palangės, lentynėlių. Augalus išdėstykite taip, kad jie netrukdytų vaikams laisvai judėti ir žaisti.

ŠIE PAVOJINGI!

Vaikų kambaryje neturėtų būti kaktusų. Jie įdomios išvaizdos, tačiau į dyglius lengva susižeisti. Nereikėtų įkurdinti ir kitų aštrių augalų: jukos, agavos, pandano, kai kurių krapažolių. Ypač pavojinga laikyti augalus, kurių sultyse yra nuodingų medžiagų. Kol vaikai maži, jų apskritai neauginkite.

Vaiko daržovių lovelis

Greitai augančių pomidorų nereikia itin prižiūrėti (juos reikia laikyti šviesioje vietoje ir reguliariai laistyti), todėl jais gali pasirūpinti ir vaikas.

Pupelės taip pat lengvai auginamos ant palangės. Kartu su vaiku įkiškite po 2–3 sėklas į vazoneį. Vaikai džiaugsis matydami, kaip greitai augalėlis išlenda iš žemės. Taip pat džiu-gins ir ridikėliai.

Lukštai su žolių plaukais

Sukurkite linksmy kiaušinių veidukų. Tokiomis dekoracijomis ypač tiks papuošti vaiko kambarį prieš Velykas. Pradauškite kiaušinius, pašalinkite lukšto viršų. Lukštus sustatykite į kartoninius kiaušinių dėkliukus. Tegul vaikas spalvikliu išpiešia ant lukštų veidelius. Lukštus pripilkite žemių ir įberkite žolių sėklų. Palaistykite ir padėkite ant saulėtos palangės. Jau po kelių dienų lukštai bus pasipuošę žaliais žolių plaukais.

TAIP ĮDOMIAU!

Pauglys tegul pats sukuria kontrastingų augalų derinių. Jo kambariui labiausiai tiks aiškių formų, neįprastų lapų ir žiedų augalai: meilenis, anturis, pasiflora, krotonas, strelicija, vėzdūnė..